משימה 1

משוחחים עם חז"ל על הזיקה בין עם ישראל לארץ ישראל (ראו משימה בעמ' 14)

מבוא

הציר "היצירה היהודית" עוסק בספרות חז"ל (מדרשים ואגדות). תכנית הלימודים מבקשת לפתח אוריינות יהודית בעזרת שפת חז"ל, מבנה המדרשים והאגדות, רעיונות ומסרים ערכיים, ולעודד שיח אקטואלי המבוסס על הטקסטים הנלמדים. עיקר הדיון בכיתה יהיה בסוגיות הנוגעות לייחודו של עם ישראל, לייחודה של ארץ ישראל ולזיקה ביניהם.

דגש קל

המשימה "משוחחים עם חז"ל על הזיקה בין עם ישראל לארץ ישראל" היא משימת הערכה המציעה מתודות ודגשים הנדרשים בתהליך ההוראה־למידה של הנושא, לפי תכנית הלימודים.

על המשימה

בעזרת המשימה אפשר להעריך את יכולתו של התלמיד לזהות במדרש אגדה נתון ביטויים לזיקה בין עם ישראל לארץ ישראל, לפרש עמדות ותפיסות של חז"ל ולהתדיין אתן מנקודות מבט של ילדים יהודיים בארצות שונות ובסיטואציות מגוונות.

המשימה היא רב־שלבית, וביצועה צריך להסתיים בתוך שני שיעורים כפולים לפחות. יש לאפשר לתלמידים להכין את משימת הביצוע בחברותא של שני תלמידים.

התוצר המצופה:

- שיח מצויר לפי מדרש נתון, שבו טיעוני חז"ל נתונים מראש.
- התלמידים יציגו עמדות שונות של ילדים על טיעוני המדרש הנתון וישלימו את השיח המצויר. כמו כן הם יציגו את עמדתם האישית על טיעונים אלה.

© כל הזכויות שמורות לראמ"ה – הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, משרד החינוך

שלבי ביצוע המשימה

המשימה תתבצע בשבעה שלבים, ואלה הם:

1. התוודעות לסוגה: שיח מצויר.
2. למידה של מדרש אגדה וזיהוי הטיעונים של החכם במדרש על חשיבות המגורים בארץ ישראל.
3. בירור עמדות אפשריות של ילדים יהודיים ברחבי העולם לעומת טיעוני המדרש, לפי האפשרויות האלה: ילד יהודי, החי באמריקה, לומד עברית ותרבות ישראל; ילדה ישראלית, החיה בחוץ לארץ ופעילה מאוד בחיי הקהילה; ילד ישראלי, הגר בעיר שבה ערבים ויהודים חיים יחד ופועל למען דו־קיום. חשוב להיעזר בנתונים ובמידע שבנספח 2 למשימה.
4. בירור עמדות אישיות של התלמידים לעומת הפרשנות במדרש.
5. ניסוח תגובות בבועות הדיבור של הילדים בשלושת המפגשים הראשונים, לפי אפיוני הילדים.
6. כתיבת מאפייני התלמידים העובדים בחברותא בתיבת המידע וכתיבת תגובותיהם בשתי בועות דיבור נפרדות.
7. הוספת כותרת מתאימה לשיח המצויר.

שיח מצויר הוא מונח הנועד להבחין בינו ובין המונח עלילון (קומיקס). בשיח מצויר אין התפתחות של עלילה, ולכן הוא מחולק לארבע סצנות המכונות "מפגשים". בכל מפגש החכם נפגש עם דמות אחרת ושוטח לפניה את טענתו. השיח ייווצר כאשר התלמידים יוסיפו את תגובת הדמויות לטענות החכם.

© כל הזכויות שמורות לראמ"ה – הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, משרד החינוך

המלצות להצגת המשימה בכיתה והחומרים הדרושים לביצוע המשימה

א. להלן החומרים שיחולקו לתלמידים כדי לבצע את המשימה:

- **דף המשימה:** בדף המשימה לתלמיד מפורטות ההנחיות לביצוע המשימה: יש לקרוא את ההנחיות כיצד להציג את המשימה בכיתה ולפעול ברוח המלצות אלה.
- **השיח המצויר:** השיח המצויר הוא חלק בלתי נפרד מהמשימה.
- **המחוון:** חשוב מאוד להציג את המחוון לתלמידים לפני שהם מתחילים לבצע את המשימה. זאת כדי לאפשר להם להשלים את המשימה בכוחות עצמם. מומלץ מאוד לבחון עם התלמידים את מידת ההתאמה של המחוון לכיתה, ואם צריך ראוי ליצור מחוון טוב יותר. יש לשוב ולהסביר לתלמידים מהו התוצר המצופה מהם וכיצד ראוי להציג את התוצר. במחוון רשומים כמה קריטריונים על יעדי המשימה ועל רמות הביצוע השונות. חשוב לבחון את המרכיבים של כל רמת ביצוע ולעודד את התלמידים לשאוף לרמת הביצוע הגבוהה ביותר.
- **הנספחים:**
  - **נספח 1:** מדרש מתוך התלמוד הבבלי, מסכת כתובות קי. מדרש זה ישמש את התלמידים כדי לבצע את המשימה.
  - **נספח 2:** עובדות ונתונים על יהודים ועל קהילות יהודיות בעולם ובישראל ("מעבר לים – יהודים וקהילות יהודיות בישראל ובעולם").

ב. חזרה על החומר שנלמד: לפני העיסוק במשימה כדאי לשוב ולדון בכיתה על האגדות ועל המדרשים שנלמדו בכיתה ועסקו במצוות יישוב הארץ ובזיקה בין עם ישראל לארץ ישראל.

ג. קריאת המשימה: מומלץ לקרוא את המשימה עם התלמידים ולהסביר להם שביצוע המשימה הוא כלי הערכה – הערכה עצמית (והערכת עמיתים, לפי שיקול דעתה של המורה) והערכת המורה. כמו כן מומלץ להסביר להם שהם ישלימו את המשימה בשלבים ושהמורה ינחה אותם בכל אחד משלבי המשימה. יש לאפשר לתלמידים להתוודע למשימה, לקרוא אותה בשלבים ולהבינה, לשאול שאלות, להציג קשיים שהם צופים ולהציע פתרונות.

ד. קריאת המדרש (נספח 1 למשימה) והבנתו: בתחילה כדאי לאפשר לתלמידים להסביר את המדרש, אחר כך מומלץ להציג את הפרשנות לדברי החכם שבשיח המצויר. כדאי לשאול את התלמידים אם לדעתם פרשנות זו מדויקת ואם יש להם פרשנות אחרת. אם התלמידים יציעו פרשנות אחרת לדברי החכם, יש להסביר להם כי עליהם להבדיל בין בועות הדיבור ובין בועות המחשבה של החכם בשיח המצויר.

ה. בחירת התגובות לחכם: כדאי לשוחח עם התלמידים ולדון אתם על מצבים שונים שבהם נמצאים ילדים יהודים ברחבי העולם, ולבחון אתם איך היו מגיבים לטענות החכם. זאת בעקבות קריאה ודיון במידע שבנספח 2 למשימה. מורה המעוניין להרחיב את הדיון על קהילות יהודיות בעולם, יכול להיעזר בספר "חברים מעבר לים".[1]

ו. כתיבת התגובות: חשוב להדריך את התלמידים כיצד לכתוב תגובות טובות ומלאות ולהשתדל להוסיף פרטים המסבירים את התגובה.

[1] קרן תל"י. חברים מעבר לים. כותר – ספרי לימוד. רשת.

© כל הזכויות שמורות לראמ"ה – הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, משרד החינוך

ז. **עמדת התלמידים:** כדאי לערוך דיון מקדים כדי ליצור מאגר של דעות על טיעוני החכם. אפשר להיעזר במאגר של היגדים בהמשך העבודה ולבחון את ההשתקפות של עמדות התלמידים בהיגדים עצמם. להלן דוגמאות להיגדים (ההיגדים אינם מסודרים לפי סדר הדברים במדרש במכוון. התלמידים שייעזרו בהיגדים אלה, יצטרכו לסדר אותם בסדר הגיוני. המורה יכול להוסיף היגדים לפי היכרותו את תלמידיו ואת אופן חשיבתם):

- "וואלה! אתה ממש כמו הרצל! קורא לכל היהודים לחיות בארץ ישראל ולבנות כאן חברה שכדאי לחיות בה".
- "יש לו אלוהים: בימינו אומרים את זה על מי שאכפת לו ממה שקורה סביבו. אתה בוודאי מתכוון שמי שגר בארץ ישראל, חשוב לו לשמור על הארץ".
- "אינני מסכים עם דבריך: גם בארץ ישראל יש אלימות, גנֵבות, לכלוך, בדיוק כמו בכל ארץ אחרת".
- "אכן, יש לנו ארץ נפלאה: נופיה היפים, אקלימה הנוח ותושביה החביבים משמחים את הלב".
- "אני חולק על דעתך. במשך 2,000 שנה ניסו יהודים בגולה ליצור חברה אנושית טובה יותר בכל מקום שישבו".
- "כדאי ליהודי לחיות בארץ ישראל כי כאן הוא מוגן. לא רודפים אותו כי הוא יהודי. אבל להגיד שבישראל אנשים טובים יותר מבחוץ לארץ? נראה לי שאין זה נכון. כל אדם, יהודי או שאינו יהודי, מנסה לעשות מהמקום שבו הוא גר – בית".
- "אני מסכים עם דבריך. סבי וסבתי עלו לארץ והקימו קיבוץ כי היה חשוב להם לבנות חברה טובה דווקא בארץ ישראל".
- "אכן, הארץ שלנו יפה, אך תושביה אינם שומרים עליה. הם משאירים פסולת ביערות, מזהמים את הנחלים, בונים בניינים ודוחקים את הטבע. זה מעציב אותי מאוד!"
- "אני מסכים אִתך. הרבה יותר חשוב לחיות וליצור בבית שלנו ובארץ שלנו. במשך 2,000 שנה ניסו יהודים לבנות בית בארצות אחרות, אבל תמיד גירשו אותם".
- "קשה לי להבין איך מגרשים יהודי מארץ ישראל ורוצים שיפסיק להיות יהודי. מדינת ישראל בימינו נוהגת ההפך, היא מקבצת יהודים מכל העולם כדי שימשיכו להיות יהודים".
- "אני חושב שטוב שכולם יתרמו לחברה ולמדינה שלהם, אבל לא כולם צריכים להאמין באלוהים. אפשר להאמין באדם ולתרום".
- "ודאי שבימיך הייתה הארץ יפה הרבה יותר: טבע פראי, חיות וצמחים מסוגים שונים. בימינו הבנייה דוחקת את רגליו של הטבע, והארץ, לצערנו, יפה הרבה פחות".
- "אני מסכים עם דבריך: האנשים בארץ ישראל עוזרים זה לזה, בעיקר בשעת צרה, מתנדבים, עוזרים לעניים ולחלשים. אכן, מי שגר בארץ ישראל – יש לו אלוהים!"
- "איני מבין מה רע לחיות בחוץ לארץ. יש לי דודים באמריקה התורמים לחברה בדיוק כפי שאנחנו תורמים לחברה בישראל".
- "לעתים החיים בקהילה יהודית בגולה חשובים הרבה יותר מהחיים בארץ ישראל. עובדה שיש קהילות גדולות בחוץ לארץ השומרות על צביונן היהודי הרבה יותר מיהודים החיים בישראל".
- "בימינו אין מגרשים יהודי מארץ ישראל, אבל בתקופת השלטון הבריטי קרה לעתים קרובות שהבריטים גירשו יהודים שביקשו עצמאות".

© כל הזכויות שמורות לראמ"ה – הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, משרד החינוך

ח. **בחירת בן זוג לחברותא:** התלמידים יציגו בכיתה דעות ונימוקים, וכך אפשר יהיה לזהות תלמידים אחרים שבחרו באותם נימוקים, או שהנימוקים שלהם לבחירה דומים או שונים. לפיכך יבחרו התלמידים את בן הזוג המתאים להם כדי לבצע את המשימה. אם לא יימצא בן זוג, יסייע המורה למצוא סיבות המצדיקות עבודה משותפת עם בן זוג.

ט. **הבנת הטקסט והבעת עמדה:** בשלב זה יעבדו התלמידים בחברותא. יש לעודד אותם לשאול שאלות על דברי החכם במדרש, למשל השאלות האלה: איזה קושי מעלים דברי החכם? מדוע קשה או קל לנו להסכים עם דבריו? מה גורם להבדל בין דעותיו לדעתנו? אילו דברים מדבריו נכונים? היכן לדעתנו הוא טועה? איזה פתרון מציע החכם כדי להתגבר על הקשיים? אילו פתרונות אנחנו יכולים להציע?

י. **פרשנות אישית של התלמידים:** התלמידים ידונו בפרשנות שלהם לדברי החכם. יש לוודא שפרשנותם עוסקת בקושי שהם מזהים בדבריו ובהצעות שונות לפתרון קושי זה בעזרת דוגמאות מחייהם וביסוס הפרשנות על דוגמאות אלה.

חשוב להבחין בין בועת דיבור לבועת חשיבה.

בועת דיבור היא מוסכמה גרפית נפוצה בספרי קומיקס ובקריקטורות, המאפשרת למילים ולעתים רחוקות גם לתמונות לייצג את הדיבור של דמות קומיקס מסוימת. בקצה בועת הדיבור מצויר חץ הנקרא זנב, והוא מכוון אל הדובר.

בועת מחשבה היא סמל אוניברסלי המייצג את פעולת החשיבה בקריקטורות. הבועה מורכבת מבועה גדולה דמוית ענן שבה כתוב תוכנה של המחשבה. היא נתונה ליד הדמות החושבת על ידי שרשרת של בועות מעגליות קטנות.

יא. **התוצר המצופה והמחוון:** לפני שייגשו התלמידים לבצע את המשימה, יש לשוב ולהסביר להם מהו התוצר המצופה מהם וכיצד ראוי להציג את התוצר. כמו כן יש להציג את המחוון לפניהם. במחוון רשומים כמה קריטריונים על יעדי המשימה ועל רמות הביצוע השונות. חשוב לבחון את המרכיבים של כל רמת ביצוע ולעודד את התלמידים לשאוף לרמת הביצוע הגבוהה ביותר.

במשימה זו שלושה מרכיבים:

- **ידע והבנה;**
- **מיומנויות: פרשנות אקטואלית;**
- **רלוונטיות: שימוש בטקסט אקטואלי הרלוונטי לתלמידים – שיח מצויר.**

© כל הזכויות שמורות לראמ"ה – הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, משרד החינוך

שילוב המשימה בתהליך ההוראה־למידה

המלצות וכלים ליישום בתהליך ההוראה־למידה

שיח מצויר

- שיח מצויר אינו סוגה שאפשר למצוא לה הגדרות בלקסיקונים שונים. המונח נגזר מהמונח "עלילון" (קומיקס), וחשוב שהתלמידים ידעו זאת. העלילון מציג עלילה של סיפור, של דרמה, ואילו שיח מצויר מציג שיחה בין דמויות ללא עלילה (ולכן נבחר המונח "שיח מצויר" ולא "עלילון").
- השילוב בין טקסט כתוב לאיור בשיח מצויר מֻקֵל על מרבית התלמידים להתוודע לתכנים. העולם החזותי והטקסט הקצר והתמציתי מאפיינים את התקופה שאנו חיים בה, ומאפשרים ליצור קרבה בין התכנים הנלמדים ובין בני הנוער הצעירים. בתהליך ההוראה־למידה כדאי שהתלמידים יתנסו בכתיבת עלילון או שיח מצויר כחלק מיישום עקרון הרלוונטיות בתכנית המקצוע.

לשם כך מומלץ לנקוט פעולות אחדות:

- לשוטט עם התלמידים במרשתת (אינטרנט) ולחפש עלילונים שונים, או לחלופין לבחור עלילונים אחדים ולהקרין אותם לפני הכיתה בעזרת מטול שקופיות ("ברקו").
- לדון עם התלמידים על מאפיינים מילוליים, תחביריים וגרפיים של העלילון.
- לדון על ההבחנה בין בועת דיבור לבועת חשיבה ולהסביר שבועת חשיבה קודמת לבועת דיבור.
- להסביר לתלמידים קריטריונים ברורים ליצירת עלילון.
- לאפשר לתלמידים להתנסות ככל האפשר בהכנת עלילונים בנושאים לימודיים שונים כתחליף לשיעורי בית אחרים, ולשים דגש על הבעת דעות ועמדות בעלילון.

בחירת קטעים רלוונטיים בנושא "הזיקה בין עם ישראל לארץ ישראל" באגדות ובמדרשים

רוב ספרי הלימוד בתרבות ישראל ומורשתו מתמקדים בקטעים נבחרים העוסקים בזיקה בין עם ישראל לארץ ישראל. בתהליך הלמידה חשוב מאוד לבחון עם התלמידים אם המדרש הנבחר (נספח 1 למשימה) אכן שופך אור על נושאים אלה. לשם כך חשוב לנקוט פעולות אחדות בתהליך ההוראה־למידה:

- לברר אילו ביטויים לזיקה בין עם ישראל לארץ ישראל מופיעים במדרשים השונים שבספר הלימוד לפני שמציגים את המשימה.
- לתרגל למידה בחברותא.
- לברר עם התלמידים כיצד הם חווים את הקשר לארץ בחייהם: האם קשר זה הוא ארוך טווח בעיניהם? האם הקשר מחייב? האם הקשר הוא בחירה מרצון? האם הקשר הוא קשר של אהבה?
- לעודד את התלמידים לחלוק חוויות חיוביות על תחושת הקשר לארץ, ועם זאת לאפשר להם לבטא גם תחושות של קושי, בייחוד בקרב תלמידים עולים.
- לשוחח בכיתה על הסוגיות האלה: מדוע ניתנה הארץ דווקא לעם ישראל? ומדוע דווקא ארץ ישראל?
- לאפשר לתלמידים להעריך את הדמויות המוצגות במדרשים ובאגדות חז"ל. אפשר ליצור "תעודת תושב מתמיד" ולהחליט בכל טקסט אם הדמות תקבל תעודה כזו ואם לא, ומה עליה לעשות כדי לקבל תעודה כזו. בעת הצגת טענות בעד הדמויות והתנהגותן או נגדן חשוב ביותר שהמורה והתלמידים ימיינו את הטענות לפי איכויות שונות.

© כל הזכויות שמורות לראמ"ה – הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, משרד החינוך

- להכין בכיתה לקט סיפורי עולים המייצגים סיבות שונות לעליית יהודים לארץ ישראל.
- ליצור קשר בין הלמידה העיונית־קוגניטיבית לפעילויות שהמדינה מקיימת כדי לחזק את הקשר עם יהודים בחוץ לארץ. אפשר להפנות תלמידים לתכניות טלוויזיה המפרסמות תכניות, כמו "תגלית" וכו'.

התמודדות עם טקסט והערכתו

בספרי הלימוד מצוטטים מדרשים ואגדות חז"ל, אולם מאחר שמספר הטקסטים בספרים הוא מוגבל רצוי לאפשר לתלמידים להתמודד עם טקסטים נוספים בעצמם וללא תיווך. לכן יצטרכו התלמידים ללמוד לעבד בעצמם מדרשים ואגדות חדשים ("אן־סין").

לשם כך יש לבחון עם התלמידים כמה היבטים בפרשנויות השונות:

- יש לכוון את התלמידים לשאול שתי שאלות מרכזיות: איזה קושי הם מזהים בטקסט? כיצד הם מציעים ליישב את הקושי?
- דעות שונות מוצגות באגדות ובמדרשים באופנים שונים, ושגרות לשון אופייניות נלוות להן. חשוב לעזור לתלמידים לזהות שגרות לשון אלה כדי שיוכלו לאתר במהירות את העמדות המוצגות בטקסט ולהתדיין עמן.
- יש להבחין בין אמירות המתאימות לכל הארצות שבעולם או למרביתן, ובין אמירות המתאימות רק לארץ ישראל.
- חשוב מאוד לעודד את התלמידים להביע עמדה על הדעה שקראו: האם הם מסכימים עם העמדה המוצגת בטקסט? מדוע? האם מתנגדים לעמדה? מדוע?

פירוש אישי ואקטואלי של ביטויי הקשר בין עם ישראל לארץ ישראל באגדות ובמדרשים

- קריאה אקטואלית של אגדות ומדרשים משמעה היכולת לקשר בין תובנות ממקרה מסוים המתואר בטקסט ובין מציאות חיינו ולפרש אותו בשפה עכשווית. הערכים והדעות המתוארים בטקסט הם על־זמניים ואוניברסליים, ולכן שימוש בשפה עכשווית אגב דיון במציאות המודרנית יאפשר ליצור קשר בין המתואר בטקסט ובין ימינו.
- בתהליך ההוראה־למידה חשוב מאוד לפתח בקרב התלמידים יכולת לקרוא את הטקסט ולתרגם אותו לשפה עכשווית.
- אפשר לעשות זאת באמצעות סיפורים זהים או דומים שיספרו התלמידים ויבחנו אם הערך או הדעה המתוארים בטקסט אכן באים לידי ביטוי בסיפור האקטואלי.

© כל הזכויות שמורות לראמ"ה – הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, משרד החינוך

המלצות לפעילות בכיתה לאחר ביצוע המשימה

למידה או התנסות חד־פעמית עלולות לגרום לשכחה. כדי להטמיע את המיומנויות ואת הידע שרכשו התלמידים בתהליך הלמידה ובעת העיסוק במשימה, מומלץ להשתמש בתוצרי התלמידים ללמידת המשך, כפי שמפורט להלן:

א. לחלק לכל זוג תלמידים שיח מצויר שיצר זוג אחר ולבקש מהם להעיר הערות ולשאול את הכותבים שאלות. לחלופין אפשר להציג את התוצרים בתערוכה וירטואלית או ממשית. יש לבקש מהתלמידים לעסוק (בתוך פרק זמן שיחליט המורה) לפחות בשלושה תוצרים שבתערוכה ולחוות דעה עליהם בכתב. כמו כן אפשר לבחור כמה תוצרים בעלי חשיבות, להציג אותם לפני תלמידי הכיתה ולקיים דיון ערכי על אודותיהם.

ב. לקיים שיחה שתבהיר מדוע קשה יותר להביע את דעותיו של החכם בבועות הדיבור ובבועות החשיבה.

ג. לאפשר לתלמידים לבחון (בעל־פה או בכתב) את התרומה של המשימה ללמידת הנושא ואת הקשיים שנלוו לביצועה. יש לנסח מסקנות ולסכמן לפי הדברים שייאמרו.

ד. להציג את השיח המצויר באנימציה (הנפשה) בבתי ספר שבהם תחום התקשוב וההוראה הדיגיטלית מפותח ומשוכלל.

לתוצרי התלמידים יש ערך מוסף גבוה. באמצעותם אפשר להעריך את ההישגים וגם לחנך לחשיבה ביקורתית, לסובלנות ולקבלת השונה.

© כל הזכויות שמורות לראמ״ה – הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, משרד החינוך